

JAMOADA LIDERLIK VA UNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**Abdurasulova Mehrigul Abdurashid qizi***Termiz Davlat Universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti**Amaliy psixologiya 3-bosqich 123- guruh talabasi***Annotatsiya**

Mazkur maqolada jamoada liderlik fenomenining ijtimoiy-psixologik mohiyati, lider shaxsining psixologik xususiyatlari hamda ularning jamoa faoliyati samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, liderlikning shakllanish omillari, liderning kommunikativ qobiliyati, emotsional intellekti, motivatsion salohiyati va jamoani boshqarishdagi o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari liderlikning jamoada sog'lom psixologik muhit yaratish, hamkorlikni rivojlantirish va umumiy maqsadlarga erishishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: *liderlik, jamoa, ijtimoiy psixologiya, lider shaxsi, emotsional intellekt, kommunikativ qobiliyat, motivatsiya, empatiya, boshqaruv, jamoaviy faoliyat.*

Аннотация

В данной статье рассматриваются социально-психологическая сущность лидерства в коллективе, психологические особенности личности лидера и их влияние на эффективность деятельности группы. Освещаются факторы формирования лидерства, коммуникативные способности лидера, эмоциональный интеллект, мотивационный потенциал и его роль в управлении коллективом. Результаты исследования показывают, что лидерство является важным фактором создания благоприятного психологического климата, развития сотрудничества и достижения общих целей в коллективе.

Ключевые слова: *лидерство, коллектив, социальная психология, личность лидера, эмоциональный интеллект, коммуникативные способности, мотивация, эмпатия, управление, групповая деятельность.*

Abstract

This article examines the socio-psychological essence of leadership in a team, the psychological characteristics of a leader, and their impact on group performance. The study highlights the factors of leadership development, communicative abilities, emotional intelligence, motivational potential, and the role of a leader in team management. The findings indicate that leadership is an important factor in creating a positive psychological climate, fostering cooperation, and achieving common goals within a team.

Keywords: *leadership, team, social psychology, leader personality, emotional intelligence, communication skills, motivation, empathy, management, group activity.*

Jamoada liderlik va uning psixologik xususiyatlari

Zamonaviy jamiyatda inson faoliyatining deyarli barcha sohalari jamoa bilan bog‘liq holda amalga oshiriladi. Ta‘lim muassasalari, ishlab chiqarish korxonalarini, davlat tashkilotlari va nodavlat tuzilmalarida umumiy maqsadga erishish uchun insonlar o‘zaro hamkorlikda faoliyat yuritadilar. Jamoaning muvaffaqiyatli faoliyat ko‘rsatishi esa ko‘p jihatdan undagi liderlik darajasiga bog‘liq. Lider jamoa a‘zolarini birlashtiruvchi, ularga yo‘l ko‘rsatuvchi va umumiy maqsadlarga erishishga undovchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli liderlik muammosi ijtimoiy psixologiyaning eng muhim va dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Liderlik hodisasi uzoq yillardan buyon psixologlar, sotsiologlar va boshqaruv sohasidagi mutaxassislar tomonidan o‘rganib kelinmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, liderlik nafaqat shaxsning individual fazilatlari bilan, balki jamoaning ehtiyojlari, guruhdagi munosabatlar va ijtimoiy muhit bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Samarali lider jamoa a‘zolariga ta‘sir ko‘rsatish, ularni rag‘batlantirish va umumiy maqsad sari yo‘naltirish qobiliyatiga ega bo‘ladi.

Liderlik tushunchasining ijtimoiy-psixologik mohiyati

Ijtimoiy psixologiyada liderlik guruh a‘zolarining xatti-harakati va faoliyatiga ta‘sir ko‘rsatish jarayoni sifatida talqin etiladi. Lider esa guruh tomonidan tan olingan, jamoa manfaatlarini ifodalovchi va uning faoliyatini muvofiqlashtiruvchi shaxs hisoblanadi. Liderlikning asosiy mohiyati insonlarni ma‘lum bir maqsadga yo‘naltirish va ularda ushbu maqsadga erishish uchun motivatsiya hosil qilishdan iborat. Liderlik ko‘pincha rahbarlik bilan bir xil ma‘noda qo‘llansa-da, ular o‘rtasida muayyan farqlar mavjud. Rahbar odatda rasmiy lavozim egasi bo‘lsa, lider guruh tomonidan norasmiy ravishda tan olinishi ham mumkin. Ba‘zi hollarda rahbar va lider bir shaxs bo‘lishi mumkin, biroq har doim ham rahbar liderlik xususiyatlariga ega bo‘lavermaydi. Haqiqiy lider o‘zining shaxsiy fazilatlari, bilimlari, tajribasi va insonlar bilan ishlash qobiliyati orqali jamoada obro‘ qozonadi. Liderlikning shakllanishi guruhning ichki ehtiyojlari bilan bog‘liq. Jamoa murakkab vazifalarni bajarish, muammolarni hal qilish yoki qarorlar qabul qilish zarurati tug‘ilganda liderga ehtiyoj sezadi. Lider ana shu ehtiyojlarni qondirish orqali guruh ichida alohida mavqega ega bo‘ladi.

Lider shaxsining psixologik xususiyatlari

Liderlikning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan lider shaxsining psixologik xususiyatlariga bog‘liq. Samarali lider avvalo rivojlangan kommunikativ qobiliyatga ega bo‘lishi kerak. Muloqot jarayonida u o‘z fikrlarini aniq ifodalay oladi, boshqalarni tinglaydi va ular bilan

samarali munosabat o‘rnatadi. Kommunikativlik jamoa ichida o‘zaro ishonch va hamkorlik muhitini shakllantirishga yordam beradi. Liderning muhim xususiyatlaridan biri emotsional intellekt hisoblanadi. Emotsional intellekt insonning o‘z his-tuyg‘ularini va boshqalarning hissiy holatini tushunish, boshqarish hamda ulardan samarali foydalanish qobiliyatini anglatadi. Emotsional intellekti yuqori bo‘lgan lider jamoa a‘zolarining kayfiyatini sezadi, nizolarni o‘z vaqtida aniqlaydi va ularni konstruktiv tarzda hal etishga harakat qiladi. Bunday lider jamoada ijobiy psixologik muhit yaratishga erishadi.

Mas‘uliyatlilik ham lider uchun zarur bo‘lgan sifattir. Lider qabul qilgan qarorlarining natijalari uchun javobgarlikni o‘z zimmasiga oladi. Jamoa a‘zolari odatda mas‘uliyatli shaxsga ko‘proq ishonch bildiradilar. Mas‘uliyat hissi liderning obro‘si va ta‘sirchanligini oshiradi. Lider shaxsiga xos bo‘lgan yana bir muhim jihat tashabbuskorlikdir. Tashabbuskor lider yangi g‘oyalarni ilgari suradi, yangiliklardan qo‘rqmaydi va murakkab vaziyatlarda faol harakat qiladi. U jamoani rivojlanishga undaydi va mavjud muammolarga samarali yechim topishga intiladi. Empatiya liderlikning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Empatik lider jamoa a‘zolarining hissiy holatini tushunadi, ularning muammolariga befarq bo‘lmaydi va zarur yordam ko‘rsatishga harakat qiladi. Natijada jamoa a‘zolari o‘zlarini qadrlangan va tushunilgan his qiladilar. Lider uchun o‘ziga ishonch ham muhim ahamiyatga ega. O‘ziga ishongan shaxs murakkab vaziyatlarda qat‘iy qaror qabul qila oladi va jamoani ortidan ergashtira oladi. Shu bilan birga, haddan tashqari o‘ziga ishonch avtoritarlikka olib kelishi mumkinligi sababli lider o‘z imkoniyatlarini real baholashi lozim. Qat‘iyatlilik liderning maqsad sari izchil harakat qilishida namoyon bo‘ladi. Qiyinchiliklar va to‘siqlar mavjud bo‘lsa ham, lider o‘z maqsadidan voz kechmaydi va jamoani ham ruhlantirib turadi. Bu sifat ayniqsa inqirozli vaziyatlarda muhim ahamiyat kasb etadi.

Stressga chidamlilik ham liderning samaradorligini belgilovchi omillardan biridir. Zamonaviy faoliyat sharoitida liderlar ko‘pincha yuqori mas‘uliyat, vaqt tanqisligi va murakkab vazifalar bilan to‘qnash keladilar. Stressga chidamli lider hissiy barqarorlikni saqlab qoladi va oqilona qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Liderning kreativligi ham jamoa rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Kreativ fikrlovchi lider an‘anaviy yondashuvlar bilan cheklanib qolmaydi, yangi imkoniyatlarni izlaydi va innovatsion g‘oyalarni ilgari suradi. Bu esa jamoaning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Jamoada liderlikning ahamiyati

Liderlik jamoa faoliyatining barcha jihatlariga ta‘sir ko‘rsatadi. Avvalo, lider jamoaning maqsad va vazifalarini aniqlashtiradi hamda a‘zolari ushbu maqsadlar atrofida birlashtiradi. Jamoa a‘zolari umumiy maqsadni anglaganlarida va unga erishish yo‘llarini tushunganlarida ularning faoliyati yanada samarali bo‘ladi. Lider jamoa ichidagi munosabatlarni tartibga solishda ham muhim rol o‘ynaydi. Har qanday guruhda fikrlar xilma-xilligi, manfaatlar

to‘qnashuvi va nizolar yuzaga kelishi mumkin. Samarali lider nizolarni konstruktiv yo‘l bilan hal etadi va jamoada sog‘lom psixologik muhitni saqlashga harakat qiladi. Motivatsiyani shakllantirish ham liderning asosiy vazifalaridan biridir. Lider jamoa a‘zolarining ehtiyojlari, qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda ularni faoliyatga undaydi. Motivatsiyasi yuqori bo‘lgan jamoalarda mehnat unumdorligi, ijodkorlik va tashabbuskorlik darajasi ham yuqori bo‘ladi. Bundan tashqari, lider jamoa a‘zolarining shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ko‘maklashadi. Ularning kuchli tomonlarini aniqlaydi, imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga yordam beradi va o‘z ustida ishlashga rag‘batlantiradi. Shu tariqa lider nafaqat jamoaning, balki har bir a‘zoning rivojlanishiga ham hissa qo‘shadi.

Zamonaviy liderlikka qo‘yiladigan talablar

Bugungi globallashuv va axborotlashuv davrida liderlarga qo‘yiladigan talablar tobora ortib bormoqda. Zamonaviy lider faqatgina boshqaruv ko‘nikmalariga ega bo‘lish bilan cheklanib qolmasligi kerak. U kommunikativ kompetentlik, emotsional intellekt, tanqidiy fikrlash, moslashuvchanlik va innovatsion yondashuv kabi sifatlarni ham o‘zida mujassamlashtirishi lozim.

Ayniqsa, demokratik liderlik uslubi bugungi kunda samaraliroq deb hisoblanmoqda. Bunday lider jamoa a‘zolarining fikrlarini inobatga oladi, qarorlar qabul qilish jarayoniga ularni jalb etadi va hamkorlikka asoslangan munosabatlarni rivojlantiradi. Natijada jamoada o‘zaro hurmat va ishonch muhiti shakllanadi. Liderlik jamoaning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini ta‘minlovchi muhim ijtimoiy-psixologik hodisadir. Lider shaxsining kommunikativlik, emotsional intellekt, mas‘uliyatlilik, empatiya, tashabbuskorlik, qat‘iyatlilik, stressga chidamlilik va kreativlik kabi psixologik xususiyatlari jamoa samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Samarali lider jamoani umumiy maqsad sari yo‘naltiradi, sog‘lom psixologik muhit yaratadi va har bir a‘zoning imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarishga yordam beradi. Shu sababli zamonaviy jamiyatda liderlik kompetensiyalarini rivojlantirish nafaqat tashkilotlar, balki ta‘lim tizimi va jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. David Myers. Social Psychology. 13th Edition. New York: McGraw-Hill Education, 2018.
2. Daniel Goleman. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books, 2005.
3. Kurt Lewin. Field Theory in Social Science. New York: Harper & Row, 1951.

4. Robert Cialdini. Influence: The Psychology of Persuasion. New York: Harper Business, 2021.
5. Bernard M. Bass, Bruce J. Avolio. Developing Potential Across a Full Range of Leadership. Psychology Press, 2002.
6. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010.
7. Nishonova Z.T., Alimuhamedov A.R. Ijtimoiy psixologiya. Toshkent, 2018.
8. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2013.
9. Stephen P. Robbins, Timothy A. Judge. Organizational Behavior. Pearson Education, 2019.
10. John C. Maxwell. The 21 Irrefutable Laws of Leadership. Nashville: Thomas Nelson, 2007.